

T2014-ben a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Kötv.) módosításával a nagyberuházásokkal kapcsolatos régészeti feladatellátás új modelljét alakították ki: rendelet (a nagyberuházást megelőző régészeti feltárás végzésére jogosult intézmények és a feltárásban alvállalkozóként részt vevő szervezetek akkreditálásának szabályairól és eljárásrendjéről szóló 14/2015. (III. 11.) MvM-rendelet, a továbbiakban: Akkr.) alapján történik az akkreditált intézmények kijelölése, így a beruházóknak nem kell közbeszerzési eljárást lefolytatniuk a feltáró intézmény kiválasztására.¹

[1] A Kötv. említett módosítása: a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény és az azzal összefüggő törvények módosításáról szóló 2014. évi CVI. törvény. Az akkreditációval kapcsolatos törvényi szabályozás a Kötv. 23/B.§. (2)–(4) bekezdéseibe került.

TA régészeti akkreditáció gondolata a 2014-ben Szentesen megrendezett örökségvédelmi konferencián merült fel. Az egyik előadás felvetette ugyanis a feltárási jogú intézmények akkreditációjának, minősítésének szükségességét, megnevezve néhány akkreditációs szempontot (az öt régészeti szakágban járatos régész szakemberek, geodéta, múzeumi jogász alkalmazása, leletbefogadáshoz szükséges raktárkapacitás, közbeszerzések lebonyolítására alkalmas, projekt-szemléletű könyvelésre képes pénzügyi szervezet, társadalmi hasznosulás mutatóinak vizsgálata: feldolgozás eredményei, kiállítás, kiadvány stb.). Ezek közül néhány bekerült az Akkr. rendelkezései közé, teljes kidolgozásuk azonban elmaradt.²

[2] Kálnoki-Gyöngyössi Márton: Intézménytípusok az örökség védelmében (2014. május 15., Szentes, Megyeháza, Közös múlt – közös feladat. Szakmai konferencia a régészeti örökségvédelem intézményi helyzetéről örökségvédelmi konferencia)

TA régészeti akkreditáció jelen formájában a nagyberuházáshoz kapcsolódó régészeti feladatellátás végzésére vagy az abban való közreműködésre való jogosultság odaítélésére irányuló, évente lefolytatott, minősítési célú, közigazgatási eljárás. Az eljárás kérelemre indul, amelyet legkésőbb a tárgyév február 15-ig kell benyújtani. Kérelmet feltárássra jogosult intézmény, továbbá főtevékenységként régészeti szolgáltatást nyújtó, a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény szerinti átlátható gazdálkodó szervezet adhat be. Az eljárás során a kulturális örökség védelméért felelős (jelenleg: a Miniszterelnökséget vezető) miniszter azt vizsgálja, hogy a kérelmező az előírt feltételeknek megfelel-e. Az akkreditáció időbeli hatálya három évre szól, területi hatálya egy vagy több megyére, vagy az ország teljes területére terjed ki. Országos akkreditáció elnyeréséhez az alapfeltételeken („kötelező feltételeken”) túl további, a rendeletben meghatározott feltételeket („többletfeltételeket”) kell teljesíteni. Az akkreditáció során a miniszter kikérheti az Ásatási Bizottság véleményét is. Az eljárásban meg

kell állapítani az egyes intézmények pontszámát, és ennek megfelelően rangsorolni kell őket azzal, hogy – amennyiben megfelel a kötelező akkreditációs feltételeknek – a megyei hatókörű városi múzeum, az elért pontszámtól függetlenül, gyűjtőterülete vonatkozásában a rangsorban az első helyet kapja meg.

¶ A feltételek fennállásáról az akkreditált intézmény, szervezet évente, február 1. napjáig nyilatkozni köteles. A feltételek meglétét a miniszter ellenőrizheti is, és minden év március 31-ig közlést teszi az akkreditált intézmények (azaz feltárási jogú intézmények) és szervezetek (azaz feltárási joggal nem rendelkező gazdasági társaságok) jegyzékét.³ Az elnyert akkreditációt a törvényi előírás alapján legalább két évente felülvizsgálják. Az akkreditációt ugyanis vissza kell vonni, ha elnyerésének feltételei már nem állnak fenn, vagy a feltárási intézmény a feltárási dokumentáció benyújtására és az elsődleges leletfeldolgozásra irányuló kötelezettségének jogszabályban meghatározott határidőig nem tett eleget (Kötv. 27/A.§ (3) bekezdés).

[3] Az akkreditációs jegyzéket a Miniszterelnökség legutóbb 2016 júniusában tette közzé (kormány.hu/download/0/ef/0000/604_BTM_akkreditáció_módosítás_jegyzék.pdf).

¶ Az akkreditáció a magyar régészeti örökségvédelem legkevésbé végiggondolt és kiforrott; új, de meghatározó eleme. Rendeltetése szerint a régészeti feladatellátás színvonalának emelését szolgálná, mert nagyberuházásokhoz kapcsolódó régészeti feltárást csak akkreditált intézmény végezhet. Az akkreditációs eljárás célja ezért a minősítés, a feladatra alkalmasság vizsgálata, igazolása, ezáltal magasabb színvonalú feladatellátás biztosítása lenne. A minősítés tudományos szempontrendszere azonban nagyon gyenge lábakon áll: a legmagasabb megkövetelt régészeti képzettség az egyetemi (MA); nem jelenik meg a régészeti korszakolás fontossága (pl. őskoros régész ne vezessen középkori ásatást!); egyedül az ásatásvezetői alkalmasság számít, de nincs részletezve, hogy más egy többretegű városi ásatást vezetni, mint egy zöldmezős beruházás esetében folyó feltárást stb. Jól láthatóan a személyi feltételek meghatározásakor rendszerszinten nem gondolták végig, hogy az egyes munkakörökhöz milyen végzettséget írnak elő, milyen gyakorlatot követeljenek meg, és a jogviszonyok szabályozása sem egységes (például régésztechnikus lehet valaki pusztán gyakorlat révén, a restaurátori tevékenységhez elég a középfokú végzettség, és még gyakorlatot, referenciát sem követelnek meg stb.). Külön zavaró, hogy a bontómunkára vonatkozó, meglehetősen elnagyoltan megfogalmazott kapacitásigazolást is a személyi feltételek között tüntetik fel, holott ez jellemzően vállalkozási szerződés keretében történik (bár deklaráltnan nem azonos a kézi földmunkával), ráadásul semmiféle alkalmassági kritérium (gyakorlatra vonatkozó előírás) nincs. Fájóan hiányoznak akkreditációs feltételként vagy legalább „bónusként” a régészet különböző segédtudományai: archeobotanika, archeozoológia, archeometria, dendrokronológia, numizmatika stb. A tárgyi feltételek

[4] Vesd össze: a közbeszerzési eljárásokban az alkalmasság és a kizáró okok igazolásának, valamint a közbeszerzési műszaki leírás meghatározásának módjáról szóló 321/2015. (X. 30.) Korm. rendelet 19. § (1) bekezdés d) pont, valamint az építési beruházások, valamint az építési beruházásokhoz kapcsolódó tervezői és mérnöki szolgáltatások közbeszerzésének részletes szabályairól szóló 322/2015. (X. 30.) Korm. rendelet 26. §

[5] 2014 őszén a sajtóban olyan hírek jelentek meg, hogy a régészetet „kiszervezik”, magánosítják, például: Az állam kiszervezné a régészetet. index.hu, 2014. október 2. (index.hu/gazdasag/2014/10/02/az_allam_kiszervezne_a_regesztet/), Magáncégek is végezhetnek régészeti feltárásokat. hvg.hu, 2014. október 2. (hvg.hu/vallalat_vezeto/20141002_Magancegek_is_vegezhetnek_regeszteti_fel). A magánosítás az akkreditáció révén – egyelőre – csak részlegesen valósult meg.

is elnagyoltak: az ingatlanok esetében például semmiféle mutatók, mérőszámok (m², m³) nincsenek, a tárgyi felszereltség is lehetne kidolgozottabb (a kerámiarestaurálási alkalmasság mint egyedüli akkreditációs feltétel teljességgel komolytalan: mi lesz a fémekkel? stb.). Az Akkr. által meghatározott, viszonylag könnyen teljesíthető pénzügyi feltételek esetében négy szempontnak kell az akkreditált intézménynek és szervezetnek megfelelnie: rendelkezik a működéséhez szükséges pénzügyi eszközökkel (1), az alvállalkozói díjakat határidőre megfizette (2), nem szerepel az adóhiányosok, hátralékosok vagy végrehajtási eljárás alatt álló adózók listáján, és nincs hat hónapnál régebben lejárt adó-, vám-, járulékfizetési, illetve egyéb köztartozása (3), továbbá ellene sem csőd-, sem felszámolási eljárás nincs folyamatban (4). Mindegyik szempont fontos, de egyik sem biztosít garanciát a jövőbeni kiszámítható működésre. Kérdéses az is, hogy a felelősségbiztosítás miért nem került be az Akkr. előírásai közé, hiszen például egyes közbeszerzési eljárásoknál ez pénzügyi-alkalmassági kritérium lehet, de építési beruházásban az ajánlattevőnek kötelezően rendelkeznie kell felelősségbiztosítással legkésőbb a szerződéskötés időpontjáig.⁴ A vezető személyes megbízhatóságával kapcsolatos előírások is könnyen teljesíthetők, azok kizárólag az általa korábban vagy a kérelem beadásakor vezetett szervezettel kapcsolatosak, nem a személyével. Mivel az akkreditációt nemcsak költségvetési szervek, hanem gazdasági társaságok is kezdeményezhetik, megkövetelhető lenne a három hónapnál nem régebbi erkölcsi bizonyítvány, hiszen a mostani szabályozás esetén akár az is előfordulhat, hogy egy olyan gazdasági társaság is megkaphatja az akkreditációt, amelynek vezetője nem rendelkezik erkölcsi bizonyítvánnyal (büntetett előéletű).

¶ Jelenleg a régészeti akkreditáció inkább tűnik az első lépésnek a régészet kiszervezése, magánosítása felé (hiszen magántulajdonban álló, de feltérési joggal – egyelőre – nem rendelkező szervezetek is könnyen „helyzetbe kerültek”), mint szigorú minősítési rendszernek. Az akkreditáció bevezetése, az új rendszer hatása még nem látszik, ugyanakkor a magánosítás értelemszerűen azt is jelenti, hogy – előbb vagy utóbb – meg kell nyitni a lehetőséget a külföldi vállalkozások akkreditálása számára is.⁵

Jól láthatóan a személyi feltételek meghatározásakor rendszerszinten nem gondolták végig, hogy az egyes munkakörökhöz milyen végzettséget írnak elő, milyen gyakorlatot követeljenek meg, és a jogviszonyok szabályozása sem egységes.

1. táblázat: Az akkreditáció személyi feltételei (az Akkr. 4. § alapján)

<i>munkakör</i>	<i>végzettség</i>	<i>alkalmasság</i>	<i>fü</i>	<i>jogviszony</i>
1. régész	egyetemi régész (MA)	három év szakmai gyakorlat, ásatásvezetésre alkalmasság	3	határozatlan idejű vagy legalább három év határozott idejű munkaviszony, vagy közszolgálati jogviszony
2. régész-technikus	régésztechnikus, egyetemi régész (BA) vagy legalább három év, régészeti feltáráson szerzett szakmai gyakorlat		4	határozatlan idejű vagy legalább három év határozott idejű munkaviszony, vagy közszolgálati jogviszony, vagy megbízási jogviszony
3. restaurátor	középfokú szakképesítésű restaurátor		1	határozatlan idejű vagy legalább három év határozott idejű szerződés vagy kinevezés, vagy megbízási szerződés
4. geodéta	a földmérési és térképészeti tevékenység végzéséhez szükséges szakképzettségről szóló 19/2013. (III. 12.) VM-rendeletben meghatározott végzettség	legalább egy év földmérési szakmai gyakorlat, valamint régészeti feltárással kapcsolatos geodéziai referencia	1	határozatlan idejű vagy legalább három év határozott idejű szerződés vagy kinevezés, vagy közreműködését az intézmény vagy a szervezet rendelkezésre állási nyilatkozattal igazolja
5. jogi előkészítő	jogász		1	határozatlan idejű vagy legalább három év határozott idejű munkaviszony, vagy közszolgálati jogviszony, vagy rendelkezésre állási nyilatkozattal igazolt
6. bontó-munka				kapacitás igazolása

2. táblázat: Az akkreditáció tárgyi feltételei (az Akkr. 5. § alapján)

<i>eszköz</i>	<i>alkalmasság</i>	<i>darab</i>	<i>munkavégzés jellege</i>
1. jármű	terepi közlekedésre alkalmas	2	terepi
2. geodéziai műszer	terepfelvételre alkalmas	1	terepi
3. laptop	terepi használatra alkalmas	1	terepi
4. fényképezőgép	terepi használatra alkalmas	2	terepi
5. műholdas helymeghatározó eszköz (GNSS)	térinformatikai célú	1	terepi
6. jogtisza szoftver	dokumentáláshoz és az elsődleges feldolgozáshoz	2	terepi és feldolgozó
7. őrztött ingatlan	régészeti feldolgozó munkára, régészeti leletanyag átmeneti tárolására alkalmas	1	feldolgozó
8. restaurátor-műhely	bármely időpontban rendelkezésre álló őrztött, felszerelt, legalább kerámia restaurálására alkalmas	1	restaurálás